

Simposi Internacional sobre el Català al segle XX: balanç de la situació i perspectives

“Les administracions públiques i àmbit institucional”

JAUME VERNET

Catedràtic de dret constitucional, Universitat Rovira i Virgili
Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya

SUMARI: I. *Consideracions preliminars.* A) Presentació.- B) Antecedents. II. *Marc conceptual contemporani del règim jurídic de les llengües.*- III. *Els règims jurídics de la llengua catalana en els diferents territoris del seu àmbit, en especial els usos oficials:* A) Andorra.- B) L'Alguer.- C) Catalunya del Nord.- D) El Carxe.- E) La Franja.- F) El País Valencià.- G) Les Illes Balears.- H) Catalunya.- IV. *Un apunt final.*

I. CONSIDERACIONS PRELIMINARS

A) PRESENTACIÓ

En aquest article s'ofereix una panoràmica general de les regulacions jurídiques distintes de la llengua catalana a Europa, amb una especial atenció a l'Estat espanyol, on aquesta llengua disposa d'una major implantació poblacional, hi ha una diversitat de situacions sociolingüístiques, gaudeix d'un estatus d'oficialitat en algunes parts del seu territori, i ha estat objecte d'un procés d'impuls i de foment institucional. Igualment es fa al llarg de tota aquesta contribució un esment especial als usos oficials relatius a les administracions públiques, tant internacionals, estatals, subestatals o locals, així com a l'administració de justícia, que és l'encàrrec que em feren els organitzadors del simposi i que he retitulat com a administracions públiques i àmbit institucional. La perspectiva d'aquest treball serà fonamentalment jurídica per completar les altres visions que apareixen en aquest volum, per la qual cosa quan sigui necessari s'incidirà en determinats àmbits sectorials, tractats

específicament en altres capítols d'aquesta obra col·lectiva. Així com també es faran unes pinzellades d'aspectes més generals o conceptuals necessaris per emmarcar l'òptica jurídica que guia aquesta aportació.

D'aquesta manera, per abordar el tema exposat des de l'enfoc mencionat, en l'apartat següent es fa referència a conceptes generals, com ara la normalització lingüística i el règim juridicolingüístic, així com s'examinen les diferències més rellevants i les característiques comunes dels distints règims que afecten a la llengua catalana.

En aquesta contribució s'inclouen únicament referències puntuals als precedents històrics de la situació jurídica del català, previs al cabdal canvi de tendència en el reconeixement legal de la llengua que té lloc a partir dels anys vuitanta i noranta del segle XX. Durant aquests anys, el processos de descentralització política a Espanya i el de constitucionalització d'Andorra emparen el dictat d'una legislació lingüística sobre el català i l'inici d'una sèrie de processos de normalització de la llengua, que es projecten sobre diferents àmbits d'ús institucional i social.

Posteriorment, en el tercer apartat es fa un repàs de les regulacions juridicolingüístiques existents en els diferents territoris on s'empra la llengua catalana, a partir d'uns criteris de base comparada, tot apuntant en cada cas la jurisprudència més rellevant. Aquesta exposició permet observar la pluralitat de situacions i la necessitat d'una resposta normativa diferenciada dels poders públics, adaptada a la diversitat dels contextos sociolingüístics.

Tot seguit, en el darrer apartat s'inclouen unes consideracions finals sobre la legislació relativa a la llengua catalana, tot subratllant els aspectes que es consideren més importants quant als encerts i les mancances en l'estadi normatiu actual, així com les possibles línies d'evolució futura.

B) ANTECEDENTS

Amb l'excepció del breu interval de la II República (1931-1939), l'Estat espanyol contemporani assumí, en les normes bàsiques o constitucionals, el castellà com a única llengua oficial, estatal o "nacional".

Tanmateix, en l'àmbit polític i en els projectes normatius non nats, des de del darrer terç del segle XIX fins l'establiment de la II República, la qüestió de l'oficialització de la llengua catalana apareix vinculada a les reivindicacions autonomistes de Catalunya.¹ Posteriorment, durant el període republicà, com hem apuntat, la Constitució de 1931 obria la porta a la diversitat lingüística mitjançant l'article 4 que, després d'afirmar que el castellà era l'idioma oficial de la República i que tot espanyol té l'obligació de saber-lo i el dret d'usar-lo, afegeix “sense perjudici dels drets que les lleis de l'Estat reconeixen a les llengües de les provincies o regions” i acaba dient que “Llevat el que es disposi en lleis especials, a ningú se li podrà exigir el coneixement ni l'ús de cap llengua regional”, cosa que permetia l'establiment d'excepcions en les citades lleis especials. L'Estatut d'autonomia de Catalunya de 1932, en tant que llei estatal cridada constitucionalment, declarava en l'article 2 l'oficialitat del català i del castellà a Catalunya, i ho particularitzava en relació amb la publicació de les normes, les relacions dels ciutadans amb els tribunals, autoritats i funcionaris i els fedataris públics. Aquesta norma coneguda com a Estatut “exterior” va ser desenvolupada pel legislador català per un Estatut “interior”, el qual va declarar el català com a llengua pròpia en l'article 3. Per la seva banda, la dictadura franquista (1939-1975) va prohibir qualsevol ús oficial de la llengua catalana i el seu ensenyament en el marc del sistema educatiu, de manera que la llengua catalana va ser foragitada de l'àmbit institucional.

II. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL RÈGIM JURÍDIC DE LES LLENGÜES

El català constitueix una realitat lingüística socialment present en quatre estats europeus. Hi ha ciutadans que tenen el català com a llengua familiar a Itàlia, a França, al Principat d'Andorra i a Espanya. En aquest darrer cas distribuïts en diferents demarcacions políticoadministratives, anomenades constitucionalment “comunitats autònomes”. Concretament, les de Múrcia, Aragó, País Valencià, Illes Balears i Catalunya. El règim juridicolingüístic establert és molt diferent en els diversos territoris, no només per factors d'ordre sociològic (el nombre de llengües en contacte, el pes demogràfic de cada llengua, l'extensió de l'ús o el sentiment de comunitat del grup de parlants), sinó també i sobretot

¹ Vid. PLA (2005a: 186-195).

per factors d'ordre polític (la voluntat política dels Estats i de les autoritats subestats de reconèixer i protegir, en grau divers, la pluralitat de llengües presents en el seu territori) i conseqüentment d'ordre jurídic (el marc constitucional i els principis propis del respectiu ordenament jurídic aplicable)².

Els estats han adoptat regulacions jurídiques diverses que s'emmarquen en l'oficialització de la llengua, l'establiment d'un règim de protecció de la diversitat o la ignorància palesa de la pluralitat lingüística.³ Al conjunt de normes reguladores sobre l'ús de les llengües, així com també a la seva interpretació i aplicació jurisprudencial se li diu règim jurídic (o estatut jurídic) d'una llengua determinada. La llengua catalana (i per tant les persones i institucions que l'empren) és sotmesa a diferents règims jurídics, segons l'ordenament jurídic que li sigui aplicable. D'entre tots els models dedicarem una especial atenció al caràcter oficial del català a Catalunya –on també és oficial la llengua castellana– que, juntament amb la declaració d'oficialitat única al Principat d'Andorra, són els territoris on s'ha desplegat una legislació lingüística més àmplia –acompanyada d'una tasca normalitzadora més intensa. Diversament, en altres territoris del domini lingüístic català, o bé hi ha hagut una constatable desatenció legislativa (com succeeix a la Catalunya del Nord, al Carxe o a la Franja) o bé s'observa una certa inhibició institucional, malgrat l'aprovació inicial de lleis de normalització lingüística (com ha ocorregut al País Valencià o a l'Alguer, i en certa mesura a les Illes Balears).

En el marc de l'Estat espanyol, l'article 3.1 de la Constitució espanyola de 1978 (en endavant, CE) estableix l'oficialitat del castellà, amb l'especificació d'alguns dels continguts propis d'aquesta declaració.⁴ L'estatus d'oficialitat de la llengua catalana es fonamenta en l'article 3.2 CE, que disposa que les altres llengües espanyoles seran també oficials d'acord amb els corresponents “Estatuts d'Autonomia”. Els Estatuts d'autonomia es defineixen com a “norma institucional bàsica de la comunitat autònoma”, dotats del rang de llei orgànica estatal (en endavant, LO) directament subordinada a la Constitució i

² Segons PONS i VILA (2005: 94) “les dades de què disposem a l'actualitat sobre els usos lingüístics en l'àmbit institucional públic són parcials i sovint no actualitzades”, no cobreixen ni tot el domini ni totes les administracions, tot i així aquest treball que referenciem és molt útil per copsar la situació i l'hem tingut molt en compte pel que fa als comentaris que s'hi fan sobre els usos oficials en els diferents territoris.

³ Sobre els diferents models de legislació lingüística, VERNET (2003: 45-61).

⁴ En concret, el dret d'ús i el deure de conèixer-lo, el quals tenen com a precedent normatiu l'esmentat art. 4 de la Constitució de la II República Espanyola de 1931.

subjecte a un procés especial de reforma (arts. 81 i 147 CE), en el que pot ser preceptiva la consulta als ciutadans. La llengua catalana és declarada oficial pels Estatuts d'autonomia de tres comunitats autònomes (Catalunya, Illes Balears i Comunitat Valenciana)⁵.

Per la seva banda, l'article 3.3 CE determina que la riquesa de les diferents *modalitats lingüístiques* d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció. El referent lingüístic d'aquest apartat són el conjunt de llengües espanyoles, incloses les seves varietats dialectals, de manera que esdevé la cobertura constitucional de la protecció jurídica del català dins la Comunitat Autònoma d'Aragó —on manca encara una legislació explícita general tuitiva del català—, i dins la de Múrcia —sense protecció—, així com de les mesures de reconeixement i foment de la llengua catalana fora dels territoris autonòmics on és oficial.

Nogensmenys, la mera declaració d'oficialitat de llengües diferents a la castellana (i encara menys el seu tractament com a “modalitat lingüística”⁶), basada en la Constitució i sancionada pels respectius Estatuts d'autonomia, és per si sola totalment insuficient per a capgirar una situació heretada desfavorable al coneixement i a l'ús d'aquestes llengües. Aquest és el motiu d'iniciar el procés legislatiu de normalització lingüística, a l'empara del nou marc constitucional. Així, les lleis lingüístiques aprovades per les Comunitats Autònomes a principis dels anys vuitanta del segle XX no són més que l'expressió dels diversos intents d'enfortiment de les llengües no castellanès, que es troben en diferents estadis de coneixement i d'ús.

Per tant, el procés de normalització lingüística implica l'adopció d'un conjunt de mesures, aplicables en diversos moments temporals,⁷ tendents a la potenciació d'una determinada llengua que es considera discriminada i/o necessitada d'especial protecció, o que en qualsevol cas es troba en una situació de desavantatge no volguda pel legislador. Així, els Estatuts d'autonomia de Catalunya i de les Illes Balears identificaren inicialment de

⁵ Sobre la regulació lingüística en els Estatuts d'Autonomia, *vid.* VERNET i PUNSET (2007:36-39).

⁶ VERNET (2003: 110-114).

⁷ Així, el concepte de normalització lingüística incorpora, per definició, un element dinàmic, la idea de procés que ha d'avançar en la consecució de les finalitats previstes i, consegüentment, haurà de doblegar les inèrcies i els obstacles que s'oposen a l'extensió de la llengua pròpia, segons VERNET (1992: 53-62).

manera explícita la llengua a protegir com a *llengua pròpia*⁸, mentre que el primer Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana ho feia d'una forma més indirecta. En termes generals, l'objectiu general d'aquesta legislació –amb formulacions i compromisos institucionals d'intensitat variable– és l'equiparació real de les dues llengües oficials, per a la qual cosa cal dotar d'un estatus real d'oficialitat a les llengües pròpies.

Tanmateix, és clar que les primeres lleis de normalització no podien assolir aquesta plena equiparació lingüística, sinó que solament van iniciar el procés, fent una especial incidència en els usos oficials dependents de les institucions i administracions públiques (autonòmiques i locals). També és important el seu paper com a factors de conscienciació per a prestigiar la llengua pròpia i per a afavorir la represa lingüística en àmbits distints dels enunciats. És rellevant la connexió de les lleis de normalització lingüística amb la realitat social que volen transformar.⁹

Aquesta regulació autonòmica en favor de la llengua catalana contrasta amb l'activitat normativa de l'Estat espanyol, en la qual el monolingüisme castellà continua essent la regla de funcionament de les institucions centrals o generals de l'Estat espanyol, que en termes generals no reconeixen l'ús de les altres llengües espanyoles oficials en l'àmbit estatal¹⁰. Ultra això, és encara molt més criticable que la política perifèrica de l'Estat no sigui plenament respectuosa amb el principi de doble oficialitat en les comunitats

⁸ Sobre el concepte de llengua pròpia, VERNET (2003: 103-107).

⁹ Per això, si bé la finalitat pot ser comuna a totes les lleis de normalització, el context és distint, i per aquesta raó, les primeres mesures normalitzadores a adoptar poden i han de ser diverses. Així, han de tenir en compte les diferents realitats diglòssiques, el coneixement general de la llengua pròpia, el seu ús, els mitjans humans i materials disponibles en les distintes administracions, la dificultat en el seu aprenentatge, la seva tradició en els usos socials i culturals, amb la intenció clara de transformar-les. Les mesures que s'implantin han de servir per a consolidar la llengua pròpia i per avançar en el camí de la plena equiparació amb l'altra llengua, que és oficial a tot l'Estat, en el cas d'Espanya.

¹⁰ Una excepció és el Reglament del Senat espanyol, que després de la reforma de l'any 2005, permet als ciutadans adreçar-hi comunicacions i la utilització d'aquestes llengües oficials en els debats de la Comissió General de les Comunitats Autònomes (<http://www.senado.es>). Sobre la política tendencialment monolingüista estatal, *vid.* VERNET (2002: 129-149). Un pas tímid en una direcció més pluralista la podem trobar amb el recent Decret aprovat pel Govern espanyol pel qual es creen el Consell de les Llengües Oficials en l'Administració General de l'Estat, i l'Oficina per a les Llengües Oficials amb l'objectiu que "els ciutadans de les Comunitats Autònomes amb llengua oficial pròpia puguin exercir de manera plena el seu dret a dirigir-se a l'Administració General de l'Estat en aquesta llengua, en els termes que estableixen les lleis" i també en les reformes legislatives que introdueixen, a més de la castellana, altres llengües en els documents oficials com el d'identitat o el de conduir. Igualment mereix un judici parcialment positiu el reconeixement del dret de petició davant les institucions centrals (LO 4/2001) i la publicació incompleta i endarrerida des de 1998 del BOE en distintes llengües d'acord amb els convenis signats entre l'Estat i les Comunitats autònomes (és especialment criticable la doble versió catalana-valenciana des de 2002).

autònomes on hi ha dues llengües oficials reconegudes estatutàriament. Així el castellà continua sent la llengua d'ús de l'administració perifèrica, tot i que amb certs avenços normatius notables per la llengua catalana¹¹. En l'àmbit judicial persisteix la impermeabilitat respecte la llengua catalana, tot i que poc a poc s'augmenta el seu ús. En aquest àmbit la desigualtat està instal·lada a la llei orgànica del poder judicial, que el seu article 231 privilegia el castellà com a llengua processal en detriment de la llengua dels ciutadans als que ha de servir¹². Els interessos corporatius han bloquejat i alentit els progressos normatius que no permeten, de moment, anar més enllà de la meritació de la llengua catalana en les convocatòries d'oposicions per a diversos cossos judicials¹³.

En el cas d'Andorra, les previsions constitucionals no desenvolupen un rol idèntic com a fonament i límit del procés de normalització, atès que no es cerca cap mena d'assimilació cap a una altra llengua, ja que la llengua catalana és l'única oficial en tot el territori del Principat. Així doncs, la legislació lingüística no té com a finalitat equiparar-se a una altra llengua existent en el territori, sinó que pretén que el català pugui desenvolupar gran part dels usos socials i oficials que li són propis, d'acord amb el seu estatus constitucional de llengua oficial.

En els altres estats on la llengua catalana és històricament present fins avui, no és possible parlar d'un procés de normalització lingüística.

En el cas de França, l'Estat ha rebutjat l'atribució d'un estatus legal definit a les anomenades *llengües regionals*, i les minses iniciatives a favor de l'ús i la promoció del català provenen de la societat civil o de les autoritats locals.

¹¹ En especial es pot assenyalar la llei estatal 30/1992 que permet als ciutadans l'ús de la llengua catalana davant de l'administració perifèrica de l'Estat, així com en la tramitació dels expedients. Tanmateix la capacitat del personal és molt irregular per la descoordinació entre els diversos ministeris i l'incompliment de les normes que preveuen la capacitat lingüística. No arriba al 50% l'exigència del català com a mèrit a Catalunya. En aquest sentit la darrera novetat legislativa és la llei estatal 7/2007 de l'Estatuto Básico del Empleado Público que, en el seu art. 56, diu que les Administracions públiques "han de preveure la selecció d'empleats públics degudament capacitats per a cobrir els llocs de treball en les Comunitats autònomes que gaudeixin de dues llengües oficials". Per l'evolució jurisprudencial, *vid.* FABEIRO (2007: 213-233).

¹² Una mesura que ha fet avançar la llengua catalana a l'Administració de justícia a Catalunya ha estat el Pla pilot pel funcionament en català de les oficines judicials que des de l'any 2000 ha assolit incrementar l'ús del català en les dependències judicials i el nombre de sentències redactades o traduïdes al català.

¹³ *Vid.* VERNET (2000), PLA (2005b) i PLA (2006). A més POU (2007: 182), en relació amb la recent reforma estatutària, afirma que aquesta pot permetre fer un pas endavant pel que fa a l'ús del català si bé és necessària una tasca de desenvolupament per diverses instàncies.

A Itàlia, després d'un llarg debat politicojurídic, l'aprovació d'una Llei general sobre les minories lingüístiques (1999) ha proporcionat una cobertura legal expressa a les mesures de reconeixement i d'ús de la llengua catalana. Tanmateix, les ambigüitats quant als objectius i a l'abast d'aquesta regulació, i la manca d'una acció coordinada en la seva aplicació impedeix igualment parlar de l'impuls d'un procés de normalització lingüística, però, per contra, sí que és possible fer referència a un règim jurídic de protecció de la llengua catalana en l'àmbit local, però no estatal.

Per tant, en la majoria dels territoris de parla catalana, la legislació actualment vigent obeeix a la necessitat d'adoptar mesures positives a favor de la llengua pròpia, per tal d'operar un canvi d'orientació en una situació que portava segles consolidant-se. En el context espanyol, tant el Tribunal Constitucional com els tribunals ordinaris han avalat en alguns pronunciaments la constitucionalitat d'un tractament asimètric a favor de la llengua pròpia, d'acord amb l'objectiu normalitzador.¹⁴ Igualment, ho avala la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries (en endavant, CELRoM), en vigor a Espanya des de l'1 d'agost de 2001¹⁵, en virtut de la consideració del català com a *llengua regional* o *minoritària* (article 7.2 i mesures concretes previstes per aquest instrument internacional).¹⁶ La necessitat d'aquestes accions positives es perllongarà en el temps, sobretot si les altres llengües en contacte, o amb les quals es comparteix el territori, són llengües amb un major potencial demogràfic i un fort suport estatal, com succeeix amb el castellà, el francès i l'italià.

Finalment, els Estats han projectat també el seu monolingüisme a les institucions supraestatals, sense tenir en compte la realitat de la llengua catalana que constitueix un exemple viu i rellevant al si d'Europa d'una d'aquelles llengües no oficials a les

¹⁴ Entre d'altres, pel que fa al Tribunal Constitucional (<http://www.tribunalconstitucional.es>), la Sentència del Tribunal Constitucional (STC) 46/1991, de 28 de febrer (sobre la funció pública de l'Administració autonòmica) i la STC 337/1994, de 23 de desembre (respecte del model escolar de conjunció lingüística). El Tribunal Suprem, òrgan superior de la jurisdicció ordinària, s'hi ha pronunciat en la Sentència de 2 de juny de 1998 (sobre la normalització lingüística en el cinema) i la Sentència de 4 d'octubre de 2002 (sobre el model lingüístic escolar a les Illes Balears).

¹⁵ La CELRoM es pot trobar a <http://conventions.coe.int/>. Aquesta Carta no ha estat ratificada ni per Itàlia ni per França. És interessant el primer informe de la Comissió d'experts sobre l'aplicació de la Carta a Espanya, que es pot consultar a: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_Monitoring/Monitoring_table.asp#TopOfPage

¹⁶ Sobre la carta, *vid.* AGIRREAZKUENAGA (2006: 105-144).

institucions europees, però que quotidianament són emprades per milions de ciutadans europeus. Així, des de la incorporació d'Espanya a les Comunitats Europees, l'any 1986, l'única llengua espanyola oficial a les institucions europees és el castellà. Després de nombroses reivindicacions provinents de les institucions polítiques dels territoris de parla catalana, que ressorgien en el marc debat sobre el nou Tractat constitucional, l'any 2005 el Consell europeu va admetre la possibilitat de certs usos oficials del català, que es podrien estendre a la resta d'institucions i òrgans de la Unió Europea.¹⁷ Nogensmenys, el català no s'ha incorporat al règim lingüístic de la Unió, conformat per les 23 llengües oficials i dels tractats¹⁸, tot i que alguns programes europeus fomenten la diversitat més enllà de les llengües dels tractats¹⁹. En qualsevol cas, el fet que a la Unió Europea no es reconeix suficientment la llengua catalana fa que la projecció de la Unió, així com la seva activitat normativa i de foment, als territoris on s'empra el català, actuï com un factor negatiu, en contra de la internacionalitat de la llengua catalana, tot i que els tímids avenços que es produeixen en alguns territoris poden ser aprofitats en altres territoris. Un exemple d'això darrer pot esdevenir amb la CELRoM del Consell d'Europa (encara no signada per França i Itàlia) en relació amb els territoris de l'Estat espanyol²⁰.

En resum es constata una triple varietat (territorial, institucional i de reconeixement) que fa especialment complexa aquesta contribució, per la qual cosa seguidament farem esment de les especificitats a partir dels diversos territoris de parla catalana.

III. ELS RÉGIMS JURÍDICS DE LA LLENGUA CATALANA EN ELS DIFERENTS TERRITORIS

Des d'una perspectiva sociolingüística, la situació i l'evolució de la llengua catalana resulta difícilment comprensible sense tenir en compte les relacions i les influències recíproques que es produeixen dins la comunitat lingüística. Jurídicament, tanmateix,

¹⁷ Acord del Consell de Luxemburg de 13 de juny de 2005 (2005/C 148/01), publicat en el DO C 148, de 18 de juny 2005 (www.europa.eu.int/eur-lex). Posteriorment, s'han signat els acords administratius entre l'Estat espanyol i el Consell (25 de novembre de 2005); el Comitè de les Regions (16 de novembre de 2005); la Comissió (21 de desembre de 2005); el Comitè Econòmic i Social (7 de juny de 2005); el Defensor del Poble (30 de novembre de 2005). El Parlament Europeu, per un acord de la Mesa de 3 de juliol de 2006, acordava permetre als ciutadans adreçar-s'hi en català.

¹⁸ *Vid.* MILIAN (2001: 161-202); i PONS (2006: 65-102).

¹⁹ Sobre l'estat de la qüestió, PONS (2007: 100-125) i ARRÒNIZ (2006).

²⁰ Respecte a les formes de protecció i d'oficialitat a Europa, *vid.* RUIZ VIEYTEZ (2005 : 235-270).

les divisions políticoadministratives de l'àmbit lingüístic es tradueixen en l'aplicació de vuit règims juridicolingüístics diferents. Aquesta regulació normativa fragmentada té múltiples implicacions, a les quals ens referirem breument en l'epígraf final. Abans, però, cal examinar quin és el contingut dels diferents estatus jurídics del català en la legislació actualment vigent, així com la que deriva de la seva aplicació jurisprudencial, en especial pel que fa als seus usos oficials.

A) Andorra

La Constitució andorrana de 1993²¹ declara el català com a llengua oficial de l'Estat en l'article 2.1, únic territori on la llengua gaudeix d'oficialitat a l'àmbit estatal. Posteriorment, el 16 de desembre de 1999, es dictà la Llei d'ordenació d'ús de la llengua oficial (en endavant, LOULO)²² que, en la seva exposició de motius, indica que la llengua és un dels elements primordials que defineixen la identitat del poble andorrà i argumenta que “el veïnatge amb dues llengües de gran abast demogràfic, la tradició de l'ensenyament al Principal d'Andorra en aquestes dues llengües, la incidència dels mitjans de comunicació de masses i, més modernament, la forta immigració vinculada al creixement de l'economia i de la societat andorranes en aquestes darreres dècades, poden arribar a posar en perill la vitalitat de la nostra llengua”; per això, els poders públics andorrans han anat aprovant diverses normatives en favor de l'ús de la llengua oficial. Així, el retrocés de la llengua catalana constitueix el motiu per a emanar la nova regulació legislativa i la seva finalitat consisteix en el determini que, com a llengua de l'Estat i com a vehicle d'expressió col·lectiva de la societat andorrana, “el català n'ha de ser la llengua d'ús general”.

La LOULO no es defineix com a llei de normalització lingüística, per bé que és evident que comparteix, amb les altres disposicions que analitzarem, el caràcter normalitzador, ja que vetlla per evitar la minva del coneixement i de l'ús de la llengua pròpia²³, i en cerca el redreçament, a través del reconeixement d'uns drets i deures lingüístics, de la regulació dels usos oficials, públics i socials, de la promoció institucional i de l'ordenació de les

²¹ <http://www.andorra.com/portal/infogen/govern.asp>

²² <http://www.bopa.ad/>

²³ Entre els objectius de la llei, l'art. 2 LOULO es marca com a finalitat “garantir l'ús oficial del català” i “generalitzar el coneixement del català”, prescripcions de clar caràcter normalitzador. *Vid.* PUJOL (2001: 66-70).

infraccions i les corresponents sancions. En conseqüència, inicia un procés destinat a permetre que la llengua pròpia dels andorrans (“la nostra llengua”, segons el preàmbul de la LOULO) superi l’actual situació i pugui desplegar totes les funcions d’una llengua d’estat que és la única que té reconegut constitucionalment la seva oficialitat. La finalitat de la llei no cerca l’equiparació entre llengües, sinó que la llengua catalana sigui la llengua oficial de l’Estat i trobi els mitjans adequats per no ser absorbida per les llengües dels estats veïns amb les que està més en contacte.

El criteri andorrà en els usos oficials de caràcter supraestatal és garantir la llengua catalana en la documentació i les relacions exteriors, essent preeminent en els instruments oficials, tot i que es flexibilitzen a la pràctica les regles d’ús lingüístic (art. 8.2 LOULO)²⁴. Igualment en les institucions estatals la llengua catalana té una presència quasi exclusiva. L’administració pública i el poder judicial es relaciona en català si no hi ha dificultats raonables, de manera que es consolida l’ús de la llengua catalana a les administracions i els serveis públics, cosa que contrasta amb els usos en el sector privat, especialment el comercial. Igualment, d’acord amb l’article 8 LOULO, que diu que el català és la llengua emprada per totes les institucions públiques d’Andorra, també ho és de les entitats locals. Els comuns fan un ús pràcticament exclusiu de la llengua catalana en el seu funcionament intern i en les relacions escrites amb els administrats, i clarament predominant en les relacions orals, tot i que es permet l’ús d’altres llengües amb els estrangers que no comprenen la llengua oficial²⁵. En les proves selectives per accedir a la funció pública andorrana el requisit lingüístic és generalitzat, així com en la promoció administrativa (art. 10 LOULO).

B) L’Alguer

En el context europeu, la República italiana se situa entre els països capdavaners pel que fa al nombre de llengües parlades en el seu territori. Aquesta pluralitat lingüística se subjecta, a més, a règims jurídics diferents al llarg i ample de la geografia italiana. Així, a la fi de la II Guerra Mundial, les llengües alemanya i francesa adquireixen un rang de cooficialitat amb l’italià en la província de Bolzano/Bozen –dins la regió de Trentino-Alto

²⁴ PONS i VILA (2005: 110).

²⁵ PONS i VILA (2005: 96).

Adige/Süd Tirol- i en la regió de la Val d'Aosta, respectivament. La Constitució italiana de 1947 establí posteriorment, en l'article 6, que: "La República tutela amb normes específiques les minories lingüístiques". El precepte suscità una discussió teòrica sobre si el seu mandat s'havia d'entendre referit només a les minories germanòfona i francòfona, que ja havien estat reconegudes anteriorment o, d'acord amb el seu tenor literal, calia referir-lo a tots els grups de població que utilitzen una llengua diferent de la italiana. Finalment, ha prevalgut la darrera interpretació, de manera que la resta de llengües (albanès, català, croat, grec, eslovè, francoprovençal, friülà, ladí, occità i sard, a més de l'alemany), són emparades per un règim de protecció de minories lingüístiques, el qual es pot particularitzar per a cada llengua en funció de l'existència de tractats internacionals relatius a certes minories exògenes i de la possibilitat que les regions italianes intervinguin políticament i normativa en els aspectes lingüístics²⁶.

La llengua catalana és emprada per una part important de la població de l'Alguer, a l'illa de Sardenya, malgrat l'escassa implicació institucional de la regió en favor de la llengua dels algueresos. El règim legal aplicable a la llengua catalana en aquest territori és el general establert per la Llei estatal 482/1999, de 15 de desembre²⁷, sobre normes en matèria de tutela de les minories lingüístiques històriques, en execució del mandat constitucional. L'aprovació d'aquesta norma s'ha aprofitat per a declarar l'italià com a llengua oficial de la República (art. 1 Constitució italiana), estatut que fins llavors era implícit i que ara s'ha traslladat a l'article 12 de la Constitució per una reforma de l'any 2007.²⁸ La Llei italiana s'emmarca en els règims jurídics de protecció de les minories (*versus* el règim d'oficialitat)²⁹. Així, si bé teòricament sembla atorgar als parlants d'aquestes llengües certes prerrogatives vinculables amb un estatut d'oficialitat, en la pràctica aquestes són desvirtuades per les limitacions i prevencions legals constants, que en redueixen l'abast real. Concretament, l'article 2 de la Llei declara que la República valora el patrimoni lingüístic i cultural de la llengua italiana, alhora que promou també la valoració de les llengües i cultures tutelades per la Llei estatal. L'aplicació del règim de

²⁶ Vid. F. PALERMO (2008:241-266).

²⁷ Al respecte, *vid.* A. PIZZORUSSO (2000: 251-258).

²⁸ L'art. 12 del text constitucional estableix ara que: "L'italià és la llengua oficial de la República dins del respecte de les garanties previstes per la Constitució i les lleis constitucionals." (www.gazzettaufficiale.it/).

²⁹ VERNET (2003:51-55).

protecció previst per a les darreres es fa dependre de la voluntat de les comunitats regionals i locals, amb la qual cosa es fragmenta l'aproximació conceptual a la matèria.³⁰ Les autoritats polítiques regionals o locals poden dur a terme una política lingüística pròpia, de manera que els criteris poden divergir d'un territori a un altre. En cap cas, les llengües reconegudes i susceptibles de protecció tindran un estatus equiparable al de la llengua de l'Estat.

El règim de protecció previst per la Llei de 1999 inclou: l'ús de la llengua en el si dels consells municipals i altres òrgans d'estructura col·legial de l'administració municipal; la possibilitat de publicar els actes oficials en la llengua de la minoria, sense efectes jurídics; el dret d'emprar la llengua de la minoria en les oficines de les administracions públiques (excloses les forces armades i la policia, així com les judicials); la possibilitat d'inscriure en el registre civil els noms i cognoms en la llengua minoritària; l'ús de la llengua de la minoria, juntament amb la italiana, per al desenvolupament de les activitats educatives; les subvencions a la premsa, ràdio i televisió per la utilització de la llengua tutelada; i la creació d'instituts per a la protecció de les tradicions lingüístiques i culturals.

Pel que fa a la llengua catalana a l'Alguer, la implantació de l'escolaritat obligatòria en italià, els mitjans de comunicació de masses i l'escassa relació amb la resta de territoris de parla catalana han produït una regressió de la llengua pròpia, tot i la forta vida associativa en favor de la seva difusió. Com a referent normatiu específic cal citar la Llei sarda número 26, de 15 d'octubre de 1997, de promoció i valoració de la cultura i de la llengua de Sardenya, que inclou previsions en favor de la llengua catalana de l'Alguer³¹. Tanmateix aquesta Llei sarda precisa d'un desenvolupament reglamentari per al seu compliment, que fins avui no s'ha dictat. A més, reenvia als principis pluralístics inscrits en la CELRoM, per bé que Itàlia no ha ratificat encara aquest instrument internacional (en

³⁰ El Decret del president de la República de 2 de maig de 2001, número 345, aprofundeix aquesta orientació tutelar de les llengües de les minories (www.gazzettaufficiale.it/)

³¹ <http://consiglio.regione.sardegna.it/sito/legapp/lr97-26.asp>. Literalment, l'art. 2.4 de la Llei sarda disposa: "El mateix valor atribuït a la cultura i a la llengua sarda es reconeix, en relació amb el territori corresponent, a la cultura i la llengua catalana d'Alguer."

canvi, sí que ha ratificat el Conveni-Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals de 1995³²).

A l'Estatut del Municipi de l'Alguer de 1996³³ es recull com a principi d'actuació municipal la tutela, promoció i difusió del coneixement de la llengua catalana, en la seva varietat algueresa. No obstant això, la normativa citada és insuficient per a capgirar la situació de predomini de la llengua italiana, així com, en termes de garantia dels drets lingüístics de parlants i de possibilitats reals, per a refer el teixit lingüístic alguerès. De fet, a la pràctica es reconeix un ús opcional de la llengua catalana, no vinculat a l'oficialitat, a la municipalitat algueresa, que consenteix la previsió econòmica d'un fons específic, que ha de garantir la presència de personal competent lingüísticament per atendre en llengua catalana. Aquesta llengua és present en la retolació municipal i testimonial en el conjunt de l'activitat administrativa³⁴. Els usos lingüístics en els altres àmbits territorials (regió sarda i Estat) que inclouen l'Alguer són inexistents.

C) Catalunya del Nord

La situació del català a la República francesa és condicionada pel cas paradigmàtic que aquest Estat representa, pel que fa a l'ús de la llengua francesa com a factor d'integració de la 'nació francesa', un objectiu que s'ha considerat incompatible amb l'atorgament d'un estatus constitucional o legal a les diferents minories lingüístiques presents històricament en el territori estatal. Les anomenades 'llengües regionals' són, en termes generals, objecte d'un mer reconeixement fàctic. No hi ha un específic règim jurídic de la llengua catalana.

La vigent Constitució francesa disposa en l'article 2.2 que "la llengua de la República és el francès", a partir d'una esmena constitucional de 1992. La doctrina i la jurisprudència, amb un criteri excessivament formalista i un innegable component ideològic, entenen que el legislador no pot adoptar disposicions contradictòries amb la declaració del francès com a llengua de la República –com ho seria, per exemple,

³² <http://conventions.coe.int/>

³³ <http://www.comune.alghero.ss.it/>

³⁴ PONS i VILA (2005: 98).

preveure l'ús d'una llengua davant de les administracions i alhora permetre l'ús paritari amb el francès d'una altra llengua en una part del territori. Per això, d'una banda, el 1994 es va dictar la *Loi Toubon*, que imposa l'ús obligatori, però no exclusiu, de la llengua francesa, i, de l'altra, s'ha entès que França no pot signar la CELRoM perquè, a parer del *Conseil Constitutionnel*, seria inconstitucional, cosa que no permet dur a terme una política pública protectora de la llengua catalana a França.

Tanmateix l'atenció exclusiva i excloent dels poders públics respecte del francès no ha impedit que, de forma recurrent, es plantegi a França la qüestió relativa a la necessitat o no de dotar d'un estatut jurídic les anomenades 'llengües regionals'.

Des d'una perspectiva més general, pot afirmar-se que hi ha una política encaminada a la defensa del francès i que l'absència de regulació jurídica de les llengües regionals impedeix que la seva protecció sigui una tasca pròpia de l'Estat.³⁵ D'acord amb la consciència jurídica dominant, l'atribució a aquestes llengües d'un estatut jurídic és una qüestió de mera oportunitat política, davant la qual preval la reticència o un rebuig més o menys encobert. La interpretació de certs principis, com el de la igualtat i el de la unitat de la República confereixen una cobertura jurídica formal a les posicions contràries al reconeixement jurídic del pluralisme lingüístic i cultural. Sobre els arguments propis d'aquest debat, es parteix de l'afirmació que, a França, no existeix cap distinció cultural o racial entre els ciutadans i que l'Estat ha de garantir, sobretot el seu territori, l'accés a la llengua i la cultura comunes.³⁶ Aquest discurs exclou una regulació formal dels usos relatius al català i els drets lingüístics associats, entre d'altres el de conèixer la llengua, ja que no hi ha cap estatut legal que protegeixi la llengua catalana en cap institució o administració situada sota jurisdicció francesa, tot i així alguns ajuntaments han organitzat cursos voluntaris de català pels funcionaris locals i el català és present en la toponímia i la retolació, juntament amb el francès.

³⁵ VERNET (2003: 47-51).

³⁶ Així, el *Conseil Constitutionnel* ha afirmat en la Decisió de 15 de juny de 1999, relativa a la CELRoM, que "com a ciutadà tothom és francòfon, de manera que les altres llengües es toleren en el marc de les relacions privades, però sense tenir accés a la República, a la ciutadania i al dret" (<http://www.conseil-constitutionnel.fr/>).

D) El Carxe

A Múrcia, a l'Estat espanyol, l'article 8 de l'Estatut d'Autonomia murcià indica que: “La Comunidad Autónoma (...) protegerá y fomentará las peculiaridades culturales, así como el acervo de costumbres y tradiciones populares de la misma, respetando en todo caso las variantes locales y comarcales”³⁷. Tot i que no és explícita en l'ordenament vigent la referència a la llengua catalana, l'ús d'aquesta, almenys a la zona del Carxe, es remunta a l'Edat mitjana³⁸ i actualment la seva protecció hauria de trobar empara en l'article 3.3 de la Constitució espanyola, que estableix un principi general necessitat de concrecció normativa per ésser aplicable. En aquest sentit, “només” caldria establir els límits concrets de la zona que hauria d'estar sotmesa a un règim de protecció³⁹, a banda de l'estatus específic que no està encara regulat, ni debatut, per la qual cosa la llengua catalana és absent en els usos oficials i institucionals de les administracions d'aquest territori.

E) La Franja

L'Estatut d'Autonomia d'Aragó (en endavant EAA)⁴⁰, després de la modificació de l'any 1996, disposava en l'article 7 EAA, que “les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó gaudiran de protecció”⁴¹ i “que es garantirà llur ensenyament i el dret dels parlants a la seva utilització en la forma que establixca una llei de Corts d'Aragó per a les zones d'utilització predominant d'aquelles”. Tot i que el català no s'hi esmentava explícitament, s'entenia que aquest –juntament amb l'aragonès- eren les *llengües* per a les quals es reclamava una llei específica de protecció. Aquest precepte ha estat substituït per

³⁷ LO 4/1982, de 9 de juny (no afectada en aquest punt per la modificació del precepte per la LO 1/1998, de 15 juny). http://www.boe.es/g/es/iberlex/normativa/estatutos_autonomia.php

³⁸ Vid. VILADOT (2001: 47-60).

³⁹ Sobre el particular, vid.: NAVARRO (2006: 495-496).

⁴⁰ LO 8/1982, de 10 d'agost, reformada en la matèria lingüística per la LO 5/1996, de 30 de desembre, i per LO 5/2007, de 20 d'abril (http://www.boe.es/g/es/iberlex/normativa/estatutos_autonomia.php). Es pot consultar FATAS i BERMEJO (1985: 68-74). I més recent, LÓPEZ (2006: 215-248).

⁴¹ La redacció originària de 1982 establia que “les diverses modalitats lingüístiques d'Aragó gaudiran de protecció com a elements integrants del seu patrimoni cultural i històric”, de manera que la reforma es refereix a les llengües i a les modalitats i no només a aquestes darreres.

la recent reforma estatutària de l'any 2007, que, si bé continua sense esmentar directament el català i l'aragonès,⁴² reforça el mandat al legislador en dir que: “Una llei de les Corts d'Aragó establirà les zones d'ús predominant de les llengües i modalitats pròpies d'Aragó, regularà el règim jurídic, els drets d'ús dels parlants d'aquests territoris, promourà la protecció, recuperació, ensenyament, promoció i difusió del patrimoni lingüístic d'Aragó, i afavorirà, en les zones d'utilització predominant, l'ús de les llengües pròpies en les relacions dels ciutadans amb les Administracions públiques aragoneses” (nou art. 7.2 EAA). A més, l'art. 7.3 EAA afegeix que ningú no pot ser discriminat per raó de llengua.

Fins avui, la llei que ha de desenvolupar aquest precepte no ha estat dictada, tot i que ha estat reiteradament reclamada des d'instàncies públiques (la *Declaració de Mequinensa* de primer de febrer de 1984, signada per alcaldes i regidors de disset ajuntaments aragonesos de l'àrea catalanoparlant; i la proposta del *Justicia de Aragón* –Ombudsman regional- de 27 de gener de 1993) i socials. Així mateix, han existit dos projectes de llei, que finalment han decaïgut en diferents legislatures. Per tant, no hi ha, a l'anomenada Franja, cap protecció legislativa general que concreti els mandats estatutari (art. 7 EAA) i constitucional (art. 3.3 CE) de respecte i de protecció, que es podria traduir en un règim jurídic inferior al de l'oficialitat (que hem anomenat jurídicament modalitat lingüística). De fet els únics reconeixements normatius provenen de la Llei aragonesa 1/1999, de 24 de febrer, de successions; de la Llei aragonesa 3/1999, de 10 de març, del patrimoni lingüístic; i de la CELRoM. La primera atorga validesa als testaments fets en català i la segona ordena, a la disposició final segona, l'aprovació d'una llei de llengües que reguli la cooficialitat, l'efectivitat dels drets lingüístics i la plena normalització de l'ús de la llengua catalana, que és qualificada de “llengua minoritària d'Aragó”.

Les previsions normatives vigents no s'han materialitzat en una acció pública que afavoreixi l'ús de la llengua catalana, que únicament té presència en la toponímia,⁴³ la

⁴² L'art. 7.1 EAA diu: “Les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó constitueixen una de les manifestacions més destacades del patrimoni cultural aragonès i un valor social de respecte, convivència i entesa.” En relació amb les versions anteriors cal destacar la connexió que ara es realitza entre llengua i valor social de convivència, que s'afegeix a la idea de patrimoni cultural que ja existia abans.

⁴³ La Llei aragonesa 7/1999, de 9 d'abril, de l'Administració local d'Aragó permet la normalització de la toponímia i estableix que els Ajuntaments poden regular i admetre que la llengües minoritàries siguin utilitzades pels habitants del municipi en els escrits que els adrecin.

senyalització⁴⁴ i alguns documents públics i privats, a banda de l'ensenyament voluntari seguit per una àmplia majoria dels escolars dels municipis catalanoparlants. Per tant, és precis el dictat d'una llei lingüística per a establir drets lingüístics i usos oficials, així com fomentar la llengua catalana en diversos àmbits en un territori on, en termes relatius, l'ús social i familiar de la llengua és molt viu.

L'article 153.3 de la Llei aragonesa 7/1999, d'administració local d'Aragó, permet l'ús opcional per part dels ciutadans en les relacions amb les corporacions locals del territori on estigui generalitzada o sigui predominant la llengua catalana. A la resta de la Comunitat autònoma no hi ha cap mena de reconeixement de la llengua catalana, ni tampoc es demana al funcionariat que hi treballa.

F) El País Valencià

L'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (en endavant, EACV)⁴⁵ i la Llei valenciana 4/1983, de 18 d'abril, d'ensenyament i d'ús del valencià (en endavant, LUEV)⁴⁶ varen establir les prescripcions fonamentals del règim lingüístic de la llengua catalana al País Valencià. L'article 7 de l'EACV de 1982 ja afirmava que el valencià i el castellà són oficials a la Comunitat Autònoma i que tothom té dret a conèixer-los i a usar-los, al costat d'altres previsions⁴⁷. La redacció d'aquesta norma estatutària era més ambigua i insuficient -en comparació amb la de Catalunya i la de les Illes Balears-, tot i que la legislació citada introduïa algunes millores⁴⁸, tot iniciant un procés normalitzador especialment centrat en l'administració i en l'ensenyament (art. 7.5 EACV de 1982).

La reforma recent de l'Estatut d'autonomia valencià de 2006 ha substituït l'anterior precepte pel nou article 6 EACV. Una certa novetat és la determinació *directa* del

⁴⁴ El reglament general de carreteres d'Aragó, Decret 206/2003, de 22 de juliol, preveu una senyalització bilingüe de les carreteres, atenent a les "llengües i modalitats lingüístiques" de l'Aragó (art. 108.1).

⁴⁵ LO 5/1982, d'1 de juliol, reformada en la matèria lingüística per la LO 1/2006, de 10 d'abril (http://www.boe.es/g/es/iberlex/normativa/estatutos_autonomia.php).

⁴⁶ Sobre la LUEV, es pot ampliar a ALCARAZ, ISABEL i OCHOA (2005).

⁴⁷ Vid. l'anàlisi d'ASENSI (1985: 73-87).

⁴⁸ Vid. ALCARAZ (1999: 91ss.).

valencià com a “llengua pròpia” (nou art. 6.1 EACV), si bé no es defineix ni s’han extret d’aquest concepte les mateixes conseqüències explicitades en d’altres ordenaments lingüístics⁴⁹. L’article 6.2 EACV reitera la doble oficialitat del valencià i del castellà⁵⁰ i que “tots tenen dret a conèixer-los i usar-los, i a rebre ensenyament del, i en, idioma valencià”, tot i que aquests drets resten parcialment supeditats a l’establiment per llei dels criteris d’aplicació de la llengua pròpia en l’Administració i l’ensenyament (art. 6.6 EACV). A més, el nou Estatut segueix permetent algun tipus de modulació de l’oficialitat del valencià en el territori de la Comunitat Autònoma, com ja feia el text de 1982.⁵¹

D’altres previsions sectorials són la publicació bilingüe de les lleis en el *Diari Oficial de la Generalitat* i la previsió que en els concursos i oposicions per a cobrir places vacants del personal judicial i resta de personal al servei de l’Administració de justícia hom tindrà en compte el coneixement del valencià, l’ús del qual s’ha de garantir també en les notaries.

La LUEV (que fou l’única llei de normalització lingüística que no va ser impugnada davant del Tribunal Constitucional, tot i les coincidències parcials amb la resta de lleis autonòmiques, que sí van ser recorregudes), no s’acostuma a considerar homologable a les lleis normalitzadores⁵², ja que no es planteja, com a objectiu explícit, la normalització de la llengua pròpia, sinó la regulació de la doble oficialitat. Tanmateix, la regulació legal es justifica també per motius de base no jurídica en el preàmbul, on es diu que la Generalitat valenciana té un compromís irrenunciable en la defensa del patrimoni cultural de la Comunitat autònoma i d’una manera especial amb la recuperació del valencià. Per això, diu que la Generalitat “té el dret i el deure de retornar la nostra llengua a la categoria i el lloc que es mereix, acabant amb la situació de deixadesa i deterioració en què es troba. La nostra irregular situació sociolingüística exigeix una actuació legal, que sense tardar

⁴⁹ Vid. J. OCHOA (2006: 349-386). Diversament, enfront l’ambigüitat de l’anterior art. 7 en parlar exclusivament del valencià i no aclarir la seva condició de varietat de la llengua catalana, es podria observar una intencionalitat secessionista de palesar que la llengua dels valencians no és la catalana.

⁵⁰ Tot i que la redacció és diferent, adaptant-se a la literalitat dels estatuts català i balear, que donen una primàcia a la llengua pròpia, en tant que l’oficialitat del castellà és per una raó al·lògena.

⁵¹ D’acord amb l’art. 6.7 EACV: “Es delimitaran per llei els territoris en els quals predomini l’ús d’una llengua o de l’altra, així com els que puguin ser exceptuats de l’ensenyament i de l’ús de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana.”, de forma anàloga a l’art. 7.6 de la redacció anterior de 1982.

⁵² Vid. PUEYO i TURULL (2003: 125).

acabe amb la prostració i propicie l'ús i ensenyament del valencià per tal d'assolir l'equiparació total amb el castellà". D'aquesta manera, "el fi últim de la llei és assolir, a través de la promoció del valencià, la seva equiparació efectiva amb el castellà i garantir l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes en condicions d'igualtat, desterrant qualsevol forma de discriminació lingüística". En definitiva, normalitzar és un dels objectius no explícits de la llei⁵³, tot i que els plantejaments normatius insuficients en alguns àmbits han dificultat la posada en pràctica del procés de normalització.

Així, a la Comunitat Valenciana, hi ha hagut un cert abandonament institucional de la llengua pròpia durant bona part del període democràtic. El primer govern socialista va aprovar la citada LUEV, per bé que després els governs del Partit Popular no s'han significat per la promoció plena de la parla valenciana⁵⁴. La normalització de la llengua catalana al País Valencià topa amb un greu conflicte polític, presentat també com a conflicte lingüístic,⁵⁵ entorn la unitat de la llengua catalana o la segregació d'una nova llengua valenciana oficial distinta de la catalana. Per això, es va crear, per llei, l'*Acadèmia Valenciana de la Llengua* amb la finalitat de trobar un acord sobre la llengua valenciana.⁵⁶ En aquest sentit, va ser molt clarificadora la STC 75/1997, de 21 d'abril, en la qual s'explica que la denominació de la llengua és oficialment "valenciana", d'acord amb l'Estatut d'Autonomia, tot i que en el àmbit acadèmic també es pot dir vàlidament "catalana"⁵⁷.

⁵³ La LUEV indica, com a objectius de la llei, protegir la recuperació del valencià (art. 2.b) i garantir, d'acord amb els principis de gradualitat i voluntarietat, el coneixement i ús del valencià a tot l'àmbit territorial de la Comunitat (art. 2.e). Sobre aquesta qüestió, *vid.* ALCARAZ (1999: 101-105).

⁵⁴ Aquesta etapa, on el Partit Popular fa coalició governamental amb el partit *blaverista* (moviment polític contrari a les iniciatives que suposin la unitat cultural o política de les terres de parla catalana), s'ha qualificat com a "contraplanificació lingüística". *Vid.* PRADILLA (2004: 73 i 103).

⁵⁵ Que es tracta d'un conflicte politicosocial i no solament lingüístic es veu en l'enfrontament entre la dreta i l'esquerra valenciana des de començaments de la transició quan, amb el debat estatuent, es discutia, a més de la denominació de la llengua, la de la comunitat autònoma i els símbols d'aquesta. *Vid.* MOLLÀ (2001).

⁵⁶ Llei 7/1998, de 16 de desembre (<http://www.gva.es/>). L'actual art. 6.8 EACV de 2006 recull que: "L'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la institució normativa de l'idioma valencià".

⁵⁷ Durant els anys 2004-2005 el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana (òrgan jurisdiccional superior dins del territori autònom) ha declarat en diverses sentències (per exemple, en la Sentència 330/2004, de 4 de març) que "no existeix cap raó jurídica que permeti sostenir que la titulació en filologia catalana no constitueixi una titulació suficient (...) per a eximir de la realització de la prova de coneixements de llengua valenciana", sobre la base de la STC 75/1997. Tanmateix, la Generalitat valenciana ha continuat rebutjant els estatuts de les universitats valencianes (normes amb rang reglamentari que han de ser publicades oficialment) que mencionen el valencià com a denominació de la

En les Corts valencianes el castellà és la llengua majoritàriament emprada en els usos orals, però el català hi manté una presència significativa. En el País Valencià, en els darrers anys, l'ús de la llengua catalana per part del Govern valencià ha estat sota mínims i sovint ha estat per a reafirmar que es tractava de la “llengua valenciana”, per contraposició a la llengua catalana. Tanmateix, la publicació de les normes es fa en un text bilingüe.

Pel que fa a les prescripcions de la LUEV aquestes estableixen un paral·lelisme entre el valencià i el castellà en molts dels seus preceptes (per exemple, l'art. 19 LUEV en l'àmbit de l'ensenyament i, implícitament, l'art. 17 LUEV en parlar del dret d'ús de la llengua), amb algunes excepcions de promoció del valencià (arts. 25 o 27 LUEV), que constituïria el primer efecte de considerar només el valencià com a llengua pròpia de la Comunitat autònoma. L'article 7 LUEV es podria interpretar com una crida a la utilització normal de la llengua catalana per part de l'administració autonòmica i local, en dir que el valencià com a llengua pròpia de la Comunitat “ho és també” d'aquestes administracions, tot i que l'ús social efectiu hi és molt irregular, situació corroborada per l'absència d'un desenvolupament normatiu de la LUEV. Entre aquestes mancances es troba la implementació del requisit de capacitació lingüística (art. 16 i 30.2 LUEV), que, amb una dicció ambigua, és objecte d'una aplicació molt irregular⁵⁸.

Alguns preceptes de la LUEV sancionen la desigualtat en favor del castellà, tot i que pretenen corregir-la (art. 18 LUEV) o atenuar-la (art. 29 LUEV), en ocasions amb mesures insuficients, si no es generalitzen (art. 30.3 LUEV).

Una de les singularitats de la llei, en relació amb d'altres ordenaments autonòmics, és la declaració de termes municipals de predomini lingüístic castellà (art. 36 LUEV), que desenvolupa la previsió estatutària. Això crea una diversitat normativa entre les entitats locals valencianes, però la diversitat més gran es produeix en la pràctica on l'ús de la llengua catalana és molt irregular⁵⁹, malgrat la declaració del “valencià” com a llengua pròpia de la Comunitat autònoma (art. 6.1 EACV) i de l'administració local (art. 7

llengua catalana. Una altra Sentència del Tribunal Suprem de 15 de març de 2006 anul·lava l'Ordre (reglament) del Govern Valencià de l'any 1995 que impedia l'homologació amb els certificats valencians dels certificats administratius de coneixement del català emesos per les autonomies catalana i balear.

⁵⁸ PONS i VILA (2005: 109).

⁵⁹ PONS i VILA (2005: 101).

LUEV). Pel que fa a l'exigència de capacitació lingüística als empleats públics, en consonància amb el que acabem de dir, aquesta és també molt variada i va des de l'oblit de la valoració lingüística de la llengua catalana a l'establiment de la competència lingüística com a requisit.

G) Les Illes Balears

L'estatut d'autonomia (en endavant, EAIB)⁶⁰ i la Llei balear 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística de les Illes Balears (en endavant, LNLIB) són les normes fonamentals que varen establir el règim jurídic de la llengua catalana en aquest territori.⁶¹ L'actual article 4 EAIB diu, com abans, que la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial⁶² i que tots tenen el dret de conèixer-la i usar-la. Igualment es manté l'afegitó segons el qual “les institucions de les Illes Balears garantiran l'ús normal i oficial dels dos idiomes, prendran les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i crearan les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears” (art. 4.3 EAIB). Després de la darrera reforma estatutària de l'any 2007, la resta de previsions lingüístiques es troben semblantment en els articles 35, 97.2 i 99.2⁶³ EAIB. L'únic canvi substantiu consisteix en l'enumeració de les “modalitats” del català, a partir d'una referència geogràfica⁶⁴.

⁶⁰ LO 2/1983, de 25 de febrer, reformada per la LO 3/1999, de 8 de gener i, novament, per la LO 1/2007, de 28 de febrer. http://www.boe.es/g/es/iberlex/normativa/estatutos_autonomia.php

⁶¹ *Vid.* SEGURA (1984: 235-250) i (2004: 117-127). Igualment, COLOM (2006: 325-346). La STC 123/1988, de 23 de juny, és la que va recaure sobre la LNLIB.

⁶² El caràcter d'oficialitat significa, bàsicament, que les comunicacions són vàlides i eficaces en qualsevol llengua declarada oficial, sense necessitat de traducció o de publicació bilingüe (STC 82/1986, de 26 de juny, fonament jurídic 2).

⁶³ Els dos darrers preceptes preveuen que el coneixement de la llengua catalana serà mèrit preferent en la resolució dels concursos per a proveir places de magistrats, jutges, notaris, registradors de la propietat i mercantils.

⁶⁴ L'actual art. 35 EAIB assenyalava que: “Les modalitats insulars del català, de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera seran objecte d'estudi i protecció, sens perjudici de la unitat de la llengua.” Aquest precepte també recull ara la Universitat de les Illes Balears com la institució oficial consultiva per allò relatiu al català.

La LNLIB es plantejava com a objectius⁶⁵ sectorials fer efectiu l'ús progressiu i normal de la llengua catalana en l'àmbit oficial i administratiu, assegurar el coneixement i l'ús progressiu com a llengua vehicular en l'ensenyament, fomentar l'ús de la llengua catalana en tots els mitjans de comunicació social i crear la consciència social sobre la importància del coneixement i l'ús per tots els ciutadans (art. 1.2 LNLIB). En el text es recullen drets lingüístics i la seva protecció pels tribunals, així com la regulació de la llengua catalana en l'administració, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, entre d'altres. A banda de la Llei de normalització, en altres lleis sectorials s'han introduït prescripcions lingüístiques més decidides⁶⁶, així com en el seu desplegament reglamentari.

Pel que fa a l'acció institucional de foment, sota els primers governs del Partit Popular la política lingüística mostrà una certa abdicació de responsabilitats, si bé s'aprovaren normes bàsiques com l'esmentada llei de normalització lingüística, la de la funció pública, així com el decret sobre usos lingüístics a l'administració autonòmica⁶⁷ i nombrosos reglaments lingüístics d'àmbit local (tot i que la Direcció General de Política Lingüística no va ser creada fins 1995). Un cop assumides les competències en educació s'ha establert un model de conjunció lingüística atenuat. Les eleccions de 1999 van permetre formar un govern de centre-esquerra que va fer nous avenços⁶⁸, a través de l'aplicació més decidida de les normes vigents i l'increment de les mesures de foment.⁶⁹ La nova majoria governamental del Partit Popular, a partir de la meitat de l'any 2003, va

⁶⁵ Vid. COLOM (1987).

⁶⁶ A mode d'exemple, els arts. 43 i 44 de la Llei balear 3/2003, de règim jurídic de l'administració de la comunitat autònoma (inspirats en els arts. 9 i 10 de la Llei catalana de Política lingüística), tot derogant l'art. 10 LNLIB; l'art. 14 de la Llei balear 1/1998, de 10 de març, de l'Estatut dels consumidors; l'art. 8 de la Llei balear 11/2001, de 15 de juny, d'ordenació de l'activitat comercial; i l'art. 5 de la Llei balear 5/2003, de 4 d'abril, de salut, que inclou drets lingüístics específics en el camp sanitari (<http://boib.caib.es/>).

⁶⁷ Vid. art. 57 de la llei balear 2/1989, de 22 de febrer, de la funció pública de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (modificada per la llei 1/1996, de 23 de febrer) i el Decret balear 100/1990, de 29 de novembre, regulant l'ús de les llengües oficials a l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (<http://boib.caib.es/>).

⁶⁸ Entre les quals cal destacar la creació de l'Institut Ramon Llull, per conveni signat amb la Generalitat de Catalunya i formalitzat el 5 d'abril de 2002, pel qual s'impulsa la projecció exterior de llengua i cultura catalanes. Posteriorment, el maig de 2004, el Govern balear va sortir de l'Institut Ramon Llull.

⁶⁹ Vid. PRADILLA (2004: 72). El cas de les Illes Balears "esdevé una mostra paradigmàtica del caràcter dinàmic dels processos de planificació lingüística i de la importància de l'acció del govern en l'avenç o el retrocés de la normalització lingüística".

adoptar normes reglamentàries en relació amb l'educació⁷⁰ i la funció pública⁷¹ que, sense implicar una revisió de la legislació lingüística precedent, poden alentir o dificultar el procés normalitzador, tot i que l'any 2004 es va crear la televisió balear pública bilingüe. Les recents eleccions autonòmiques de maig de 2007 han conduït a formar un nou Govern de centre-esquerra, la qual cosa pot reactivar la política lingüística de normalització del català.

En el Parlament balear els debats parlamentaris es desenvolupen de forma prevalent en català, tot i que no és infreqüent l'ús de la llengua castellana. En els textos escrits hi ha doble versió amb predomini de la llengua catalana. El govern balear i les administracions públiques s'expressen preferentment en llengua catalana, tot i que la publicació de les normes es fa en un text bilingüe. L'administració funciona normalment en català, tot i que es preserven els drets lingüístics dels ciutadans castellanoparlants. Al personal autonòmic se li exigeix com a requisit la competència lingüística en català (art. 6 i 9 LNLIB i Decret 100/1990), tot i que hi ha problemes destacats en relació amb el personal traspassat l'any 2002 (sanitat i treball) força castellanitzat⁷². De manera que s'ha rebaixat el nivell de coneixement exigít i hi ha excepcions noves⁷³. En l'àmbit de l'administració local, malgrat una presència significativa del català, s'observa a la pràctica un grau considerable de castellanització⁷⁴, malgrat que les mateixes prescripcions que afecten a l'administració autonòmica són també aplicables a l'administració local. S'exigeixen coneixements lingüístics als funcionaris locals (art. 34.3 LNLIB pels autonòmics i locals, i Decret 86/2004 pels funcionaris amb habilitació estatal).

⁷⁰ Decret 52/2006, de 16 de juny, conegut com *Decret de trilingüisme*, amb efectes sobre el model lingüístic escolar de conjunció (<http://boib.caib.es/>).

⁷¹ El Decret 162/2003, de 5 de setembre pel que s'aprova el reglament que regula l'exigència de coneixements de llengua catalana en els procediments selectius d'accés a la funció pública i per a l'ocupació dels llocs de treball que es convoquin en l'àmbit de l'Administració de la Comunitat autònoma. Aquesta fou anul·lada per la Sentència del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears de 4 de febrer de 2004, i substituïda per un nou decret 176/2003, de 31 d'octubre, que no soluciona tots els punts problemàtics (<http://boib.caib.es/>).

⁷² PONS i VILA (2005: 108).

⁷³ Decrets 162/2003 i 176/2003.

⁷⁴ PONS i VILA (2005: 97).

H) El Principat de Catalunya

A Catalunya, el significat de normalitzar s'ha de cercar inicialment en l'article 3.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (en endavant, EAC)⁷⁵, el qual configurava la normalització com el procés que ha de culminar amb la igualtat plena quant als drets i deures lingüístics dels ciutadans de Catalunya⁷⁶. Efectivament, el precepte afirmava que “La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya”, amb una dicció pràcticament idèntica a la balear. L'objectiu estatutari es complirà per successives etapes, de manera que la Llei catalana 7/1983, de 18 d'abril, de normalització (en endavant, LNLC) n'ha cobert la primera fase i la segona ha correspost a la Llei catalana 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística (en endavant, LPL), actualment vigent, en la qual s'incorporen alguns principis i preceptes de la legislació sectorial emanada des de 1983⁷⁷. La reforma global de l'EAC de 2006, mitjançant la qual es dota de rang estatutari als principis bàsics de la LPL, obre una tercera etapa dins del mateix procés, tot donant a aquestes prescripcions d'una major estabilitat, atès el caràcter més rígid de la norma estatutària i el fet que ara sigui una llei aprovada per l'Estat (art. 147 CE).

La primera llei de normalització (la LNLC) va iniciar un procés jurídic que pretenia recuperar l'ús de la llengua catalana a tot el territori de Catalunya. D'acord amb l'exposició de motius de la LNLC, el problema a subsanar era que la llengua catalana es trobava “des de fa anys en una situació precària, caracteritzada principalment per

⁷⁵ LO 4/1979, de 18 de desembre, que ha estat objecte d'una reforma global per la LO 6/2006, de 19 de juliol. http://www.boe.es/g/es/iberlex/normativa/estatutos_autonomia.php

⁷⁶ Vid. MILIAN (1988: 171-190).

⁷⁷ A més de la LPL, cal acudir a disposicions legislatives com ara la Llei catalana 8/1991, de 3 de maig, sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans; la Llei catalana 3/1993, de 5 de març, de l'Estatut del Consumidor; el Decret Legislatiu català 1/1997, de 31 d'octubre de refosa de textos vigents de funció pública; i la Llei catalana 22/2005, de 29 de desembre, de comunicació audiovisual de Catalunya, entre d'altres (<http://www6.gencat.net/llengcat/legis/index.htm>).

l'escassa presència que té en els àmbits d'ús oficial, de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació social”⁷⁸

Igualment el preàmbul de la LNLG diu: “En aquest sentit la Llei garanteix l'ús oficial d'ambdues llengües per tal d'assegurar a tots els ciutadans la participació en la vida pública, posa com a objectiu de l'ensenyament el coneixement de totes dues llengües, les equilibra en els mitjans de comunicació social, eradica qualsevol discriminació per motius lingüístics i especifica les vies d'impuls institucional en la normalització lingüística a Catalunya”.

La LNLG es proposa com a finalitat que la llengua catalana sigui una llengua “normal”; és a dir, que es pugui utilitzar habitualment, amb “normalitat” en tots els àmbits. El Tribunal Constitucional, en la Sentència 337/1994 (fonament jurídic 21) va refusar la inconstitucionalitat dels preceptes sobre ensenyament de la LNLG, que no serien inconstitucionals perquè persegueixin un ús “normal” del català, de la qual cosa no es deriva un deure o una imposició, ja que en aquest cas podria justificar-se el dubte sobre la seva inconstitucionalitat. El Tribunal afirmà que l'ús normal i habitual del català no crea un “entorn idiomàtic forçat”, ja que “si el català és llengua cooficial a Catalunya i llengua usual a la societat catalana, difícilment es pot imputar al centre docent, en atenció a l'ús normal i habitual del català, la creació d'un entorn que no és distint al de la pròpia societat a la què serveix”.⁷⁹ En qualsevol cas, la no imposició de deures lingüístics als ciutadans

⁷⁸ I en detalla les causes i els condicionants decisius d'aquesta situació: “En primer lloc, hi ha la pèrdua de l'oficialitat del català fa dos segles i mig, arran dels decrets de Nova Planta, els quals imposaren el castellà com a únic idioma oficial, mesura que fou reforçada en ple segle XX amb les prohibicions i les persecucions contra la llengua i la cultures catalanes desfermades a partir del 1939. En segon lloc, la implantació, a mitjan del segle XIX, de l'ensenyament obligatori comportà que el català fos bandejat de les escoles de Catalunya, en les quals, fins al 1978 i llevat d'alguns curts períodes, només s'ensenyà perceptivament el castellà i en castellà.”, a més, entre d'altres motius, n'assenyala la forta immigració castellanoparlant que no va poder ser atesa culturalment i social com calia per la manca d'estructures polítiques adequades i, finalment, l'aparició de moderns mitjans de comunicació en massa en llengua castellana. El preàmbul també afirma que “El restabliment del català en el lloc que li correspon com a llengua pròpia de Catalunya és un dret i un deure irrenunciabls del poble català, que han de ser respectats i protegits. I en aquest sentit cal entendre el seu coneixement, en el si de la societat catalana, a tots els seus ciutadans, qualsevol que sigui la llengua que parlen habitualment, dins d'una concepció global en què tots els ciutadans acceptin l'ús de l'una llengua i l'altra, les arribin a conèixer i assumeixin la recuperació de la llengua catalana com un dels factors fonamentals de la reconstrucció de Catalunya.” I continua: “Per això aquesta Llei es proposa de superar l'actual desigualtat lingüística impulsant la normalització de l'ús de la llengua catalana en tot el territori de Catalunya”.

⁷⁹ Un aspecte segurament criticable d'aquesta jurisprudència constitucional és que sembla identificar la “normalitat” amb l'absència de mesures coercitives o d'exigència directa o indirecta que afectin la llibertat d'opció dels ciutadans, sense tenir en compte que el mateix seria aplicable respecte de la llengua castellana, en contra del que sembla deduir-se de l'art. 3.1 CE.

no està renyit amb l'exigència de disponibilitat lingüística a les administracions o als seus empleats, a fi que els ciutadans puguin expressar-se amb la llengua que desitgin. L'impuls institucional i el foment de la llengua catalana no és, en absolut, contradictori amb la doctrina del Tribunal Constitucional.

En particular, sobre la finalitat de les disposicions normalitzadores, el Tribunal Constitucional ha entès que aquestes tenen per objectiu general "assegurar el respecte i fomentar l'ús de la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma i cooficial en aquesta i, amb aquesta finalitat, corregir positivament una situació històrica de desigualtat respecte del castellà, permetent assolir, de forma progressiva i dins de les exigències que la Constitució imposa, el més ampli coneixement i utilització de l'esmentada llengua en el seu territori" (STC 337/1994, fonament jurídic 7) i que la LNLC té per finalitat "corregir i arribar a superar els desequilibris existents entre les dues llengües oficials en la Comunitat Autònoma" (STC 337/1994, fonament jurídic 8).

Posteriorment, el preàmbul de la nova Llei de 1998 afirma pretendre, dins dels objectius de la LPL: "consolidar el procés impulsat per la Llei de normalització lingüística [LNLC de 1983] (...) amb l'objectiu d'avançar en la generalització del coneixement complet i de l'ús normal de la llengua catalana, la qual cosa ha de permetre donar un nou impuls a l'ús social de la llengua. La modificació i actualització de la Llei del 1983 han de permetre també consolidar el compromís estatutari d'arribar a la plena igualtat pel que fa als drets i deures lingüístics i, de manera especial, els de conèixer les dues llengües oficials i usar-les, cosa que comporta que, d'acord amb el marc estatutari vigent, els ciutadans i ciutadanes de Catalunya hauran de conèixer la llengua catalana i castellana i tindran el dret d'usar-les".

Així, la LPL s'emmarca clarament dins les asseveracions del Tribunal Constitucional sobre el sentit de la legislació lingüística, tot reforçant l'aplicació territorial del règim lingüístic establert (a diferència de la LNLC, que es referia quasi únicament a les administracions locals i autonòmiques).⁸⁰ L'opció plasmada a la LPL a favor de l'ús "normal" del català per part de les institucions catalanes és compatible amb la

⁸⁰ En la STC 82/1986, de 26 de juny, el Tribunal Constitucional va afirmar que l'oficialitat de la llengua pròpia de les comunitats autònomes obliga totes les administracions presents en el territori, inclosa l'estatal, tot admetent però que cada ens públic adoptés les mesures necessàries per a l'adaptació gradual a les exigències que es deriven de l'oficialitat.

Constitució, segons la jurisprudència constitucional citada, sempre que no s'exclouï la possibilitat de l'ús de l'altra llengua oficial, amb el reconeixement de la llibertat d'opció dels ciutadans.⁸¹

Actualment, hi ha camps on la llengua catalana ha sortit de la situació de menysteniment en la què es trobava en acabar el franquisme, com ara l'administració autonòmica,⁸² universitària⁸³ i local⁸⁴, a més de l'ensenyament, especialment en les seves primeres etapes de formació. Tanmateix, hi ha altres àmbits on no s'ha avançat tant, com ara l'administració de justícia, l'oci o la publicitat. En aquest sentit, algunes de les previsions de la LPL incideixen en aquests sectors. Així, la LPL fa referència a les actuacions judicials (art. 13), als documents civils i mercantils (art. 15), als convenis col·lectius de treball (art. 16), als registres públics (art. 17), entre d'altres. La LPL també és rellevant perquè ha aclarit el significat i els efectes jurídics dels conceptes de llengua pròpia i llengua oficial (art. 2 i 3)⁸⁵, que a la LNLC eren prou confusos. Igualment fa un intent de llistar els drets lingüístics (art. 4 LPL) i especifica els usos institucionals en el capítol I de la LPL, especialment pel que fa a les administracions de Catalunya (arts. 9 i 10 LPL) i a la del Estat (art. 12 LPL).

La legislatura del Parlament de Catalunya que va finalitzar el 2003 va aprovar iniciar un procés de millora de l'autogovern (amb el suport de la majoria de partits –Convergència i Unió, Partit dels Socialistes de Catalunya, Esquerra Republicana de Catalunya i Iniciativa per Catalunya-els Verds–, amb l'excepció del Partit Popular)⁸⁶, que culmina amb l'aprovació de l'EAC de 2006, que substitueix significativament la regulació anterior de

⁸¹ Sobre la LPL, *vid.* HERRERO DE MIÑÓN et al. (1999).

⁸² Decret 107/1987, de 13 de març, que regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya (<http://www6.gencat.net/llengcat/legis/index.htm>).

⁸³ L'estatus del català a les universitats es regula per la Llei catalana 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya (<http://www6.gencat.net/llengcat/legis/index.htm>).

⁸⁴ Decret legislatiu català 2/2003, de 19 d'abril, que aprova el Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya (<http://www6.gencat.net/llengcat/legis/index.htm>).

⁸⁵ Aquest va ser un dels motius pels quals es va proposar la reforma de la LNLC: *vid.* MIRAMBELL (1987: 117-131).

⁸⁶ Un estudi dels diferents programes dels partits a VERNET i PLA (2004: 141-174). Igualment, com a balanç dels 25 anys d'autogovern, es pot consultar MILIAN (2005: 321-359); i VERNET (2005: 143-156).

1979, en l'àmbit lingüístic⁸⁷. En el nou text estatutari s'amplien considerablement les previsions lingüístiques, amb l'extensió consegüent de la garantia jurídica que proporciona el rang estatutari⁸⁸. El mandat de normalització del català s'explicita per l'article 50.1 de l'EAC, segons el qual "Els poders públics han de protegir el català en tots els àmbits i n'han de fomentar l'ús, la difusió i el coneixement", i més endavant (art. 50.7 EAC) es diu que l'Estat ha de donar suport a l'aplicació d'aquests principis.

Entre les previsions més destacades de l'EAC de 2006⁸⁹, es pot assenyalar la proclamació del deure de coneixement de la llengua catalana (art. 6.2 EAC), fent un paral·lelisme amb la literalitat del text constitucional que el refereix al castellà; l'elevació a rang estatutari d'algunes previsions de la LPL, com ara la definició de llengua pròpia i de llengua oficial (art. 6, apartats 1 i 2, i 32 EAC) i dels drets lingüístics generals sectorials, inclosos els relatius a l'ensenyament (arts. 32 a 36 EAC); la fixació més clara de la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de llengua (art. 143 EAC); l'explicitació del compromís estatal en el foment i la projecció exterior de la llengua catalana, concretament a les institucions centrals, a la Unió Europea i als organismes internacionals com la UNESCO (arts. 6.3, 33.5 i 50.7 EAC); i la proclamació del principi que el personal judicial i la resta de personal al servei de l'Administració de justícia a Catalunya, així com els notaris i registradors, han de tenir un coneixement adequat i suficient de la llengua catalana, que els faci aptes per a complir les funcions pròpies de llur càrrec o lloc de treball (arts. 33.3 i 102 EAC)⁹⁰.

En el Parlament de Catalunya les intervencions s'hi fan pràcticament sempre en català i en els usos escrits també hi predomina aquesta llengua, tot i que en la darrera legislatura, a

⁸⁷ La nova regulació lingüística estatutària assolí un ampli consens polític a Catalunya, si bé diversos preceptes es modificaren durant el debat previ a l'aprovació definitiva de l'Estatut pel Parlament estatal, on el Partit Popular hi votà en contra. Posteriorment, aquest partit polític ha presentat un recurs d'inconstitucionalitat davant el Tribunal que inclou la impugnació d'un bon nombre de les prescripcions lingüístiques estatutària. També el *Defensor del Pueblo* –Ombudsman estatal– ha interpostat un recurs d'inconstitucionalitat contra l'Estatut, que inclou els aspectes lingüístics. Vid. PONS i PLA (2007).

⁸⁸ Sobre la nova regulació estatutària, vid. VERNET (en premsa).

⁸⁹ L'Estatut està pendent de diferents recursos d'inconstitucionalitat que avalin la seva plena constitucionalitat, tot i que pot minvar la seva eficàcia a tenor de la STC 247/2007, dictada en relació amb l'Estatut de la Comunitat Valenciana i que es pronuncia expressa i genèricament sobre els drets estatutaris i la relació dels estatuts d'autonomia amb d'altres lleis estatals, temes d'especial importància per l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

⁹⁰ Vid. PONS (2006: 281-321).

causa de la presència d'un grup que n'ha fet qüestió en la campanya electoral l'ús del castellà s'ha incrementat. El Govern s'expressa normalment en llengua catalana i la catalanització de la vida política és molt elevada. La publicació de les normes es fa en edicions separades en català i castellà. La llengua catalana té una presència aclaparadora a l'Administració, tot i que es preserven els drets lingüístics dels ciutadans castellanoparlants. Respecte la capacitació lingüística del personal de l'administració autonòmica, es fixa amb caràcter general el requisit d'acreditar el coneixement del català per accedir a l'Administració autonòmica (art. 11 LPL). A l'administració local, el català funciona com a llengua prioritària de l'activitat interna i externa, a diferència del que hem vist respecte de l'administració estatal perifèrica, on ocupa una posició clarament subsidiària⁹¹. El marc legal consolida el català com a llengua pròpia de l'administració local⁹², així com també els nombrosos reglaments d'usos lingüístics de diferents entitats locals. A més és requisit la capacitació en llengua catalana durant el procés de selecció per l'accés a l'administració local⁹³, fins i tot pels funcionaris amb habilitació estatal.

IV. UN APUNT FINAL

La noció jurídica de normalització lingüística inclou la idea de procés. Un procés que s'ha d'anar adaptant als nous reptes que posen en perill el desenvolupament normal d'una llengua. Si observem la protecció normativa de la llengua catalana actual i mirem enrera, es constaten progressions importants pel que fa als usos oficials i socials. Fins i tot és possible que amb més temps, el català avanci en els camps que s'han mostrat més aviat refractaris o simplement passius, i millori el seu reconeixement en el pla estatal i europeu. Tanmateix, el potencial de la llengua castellana, així com d'altres llengües (actualment i en especial l'anglès) posen en qüestió la possibilitat que la llengua catalana cobreixi totes les funcions que pot desplegar una llengua. Per tant, per evitar el retrocés de la llengua catalana davant d'altres llengües amb més parlants o més potents en determinats àmbits (en l'econòmic, el científic,...) caldrà seguir protegint i fomentant la llengua, així com assegurant uns camps en els quals la llengua catalana sigui predominant, a fi de fer-la

⁹¹ PONS i VILA (2005: 103-107 i 127).

⁹² Art. 5 de la llei catalana 8/1987, segons la redacció del Decret legislatiu 2/2003, i arts. 9 i 10 LPL.

⁹³ Arts. 287.2, 294.1 i 303.2 de la llei catalana 8/1987, segons la redacció del Decret legislatiu 2/2003, i art. 11 LPL.

necessària i evitar la seva desaparició. En conseqüència, en el supòsit més favorable per la llengua catalana, caldrà seguir establint polítiques normalitzadores i regulant els usos socials i oficials.

Respecte la normalització lingüística realitzada, el procés s'ha iniciat en diversos territoris on la llengua catalana és present de forma quasi simultània. A partir dels anys vuitanta han començat diversos projectes normalitzadors a Espanya, avalats pel canvi constitucional produït l'any 1978. Tanmateix, altres estats com Andorra i Itàlia també han iniciat camins normalitzadors de la llengua catalana, amb l'excepció de França que, no obstant, s'ha pronunciat explícitament en contra de diverses iniciatives protectores de les seves llengües "regionals" impulsades en el si del Consell d'Europa, restant al marge dels nous estàndards promoguts pels instruments internacionals de protecció de les llengües i de les minories nacionals i lingüístiques. Es tracta, de fet, d'un moviment de reconeixement més ampli, que va enllà de l'estricta redreçament de la llengua catalana, ja que diferents noves constitucions europees i llatinoamericanes també han incorporat últimament previsions lingüístiques més respectuoses amb el plurilingüisme històric existent. En realitat, la preocupació mundial sobre la diversitat lingüística es remunta al primer terç del segle XX i ha anat impregnant constitucions i normes internacionals fins a generalitzar-se en aquests darrers deu anys⁹⁴. És veritat que mai com ara s'havia produït un procés de globalització tan ràpid i centralitzador que hagués adoptat una llengua, l'anglès, com a referent comunicacional, la qual cosa ha provocat de retruc una preocupació creixent pels signes d'identitat nacionals, entre els quals sovint es troben les llengües locals. En conseqüència, no es pot perdre de vista el caràcter global del reconeixement del pluralisme idiomàtic i el foment de les minories lingüístiques, així com el prestigi que s'han guanyat les reivindicacions de protecció d'allò més proper.

Un altre problema que tampoc es pot descurar és el que provoca l'excessiva fragmentació administrativa i política dels poders públics que poden regular i intervenir sobre la llengua catalana. Les divisions administratives estatals i autonòmiques creen una disparitat de drets lingüístics dels ciutadans segons en quin territori viuen, de manera que es pot conculcar, per aquells estats, l'article 7 de la CELRoM que prescriu, d'una banda, el respecte que cal tenir de l'àrea geogràfica de cada llengua, de manera que els estats, signants de la Carta, assegurin que les divisions administratives existents o noves no

⁹⁴ Vid. VERNET (1999: 11-42).

constitueixin cap obstacle a la promoció de la llengua pròpia (apartat 1.b); i, de l'altra, el manteniment i el desenvolupament de relacions entre els grups que usen una llengua i altres grups del mateix estat que parlin una llengua usada en una forma idèntica o pròxima (apartat 1.e). Es tracta doncs d'aprofitar les oportunitats que dóna un major potencial lingüístic i poblacional a partir de les singularitats dels parlants de cada territori. Per això, fóra molt important multiplicar les relacions entre els territoris on la llengua catalana és present, per tal de visualitzar una àrea cultural potent, on la diversitat, el respecte i la convivència són valors assumits per la ciutadania; així com propiciar els intercanvis i la promoció dels usos socials i oficials en la llengua comuna⁹⁵.

A banda de la fragmentació territorial i la divisió del domini de la llengua catalana en diferents circumscripcions polítiques i administratives, hi ha una altra divisió que també mutila els drets dels ciutadans. Cada institució, cada administració de l'àmbit territorial que sigui (supraestatal, estatal, autonòmic o regional, local), en el seu àmbit de competències, regula els usos oficials de manera autònoma i descoordinada als altres, de manera que els drets lingüístics dels ciutadans no solament són diferents segons el territori on es vulguin exercir (Catalunya, Alguer o Fraga) sinó que també ho són depenent de la institució o organisme davant del que es trobin (Parlament Europeu, Tribunal Suprem espanyol, Síndic de Greuges, departament francès o un ajuntament mallorquí).

A més la diferenciació d'usos i de tractament s'incrementa perquè amb una mateixa normativa territorial i institucional, l'impuls polític és desigual. El compromís amb la llengua catalana varia també per territoris i per institucions. Tot això difícilment canviarà substancialment en els propers anys, encara que, com element positiu a destacar, algunes normes estatals, a Espanya, remeten a la normativa autonòmica la regulació de l'abast de l'oficialitat, de manera que, en algun aspecte, l'Estat deixa de ser un element pertorbador i de fragmentació dels règims lingüístics aplicables. Igualment cal reconèixer una millora de les previsions legals de protecció de la llengua catalana, sobretot si ho mirem amb la perspectiva dels darrers cent anys. En l'àmbit jurídic i institucional hi ha hagut una progressió clara tot i que molt variada com hem assenyalat, la qual podria disminuir si es

⁹⁵ En aquest sentit, pel que fa a Catalunya, es pronuncia el nou art. 6.4 EAC, que estableix: "La Generalitat ha de promoure la comunicació i la cooperació amb les altres comunitats i els altres territoris que comparteixen patrimoni lingüístic amb Catalunya. A aquests efectes, la Generalitat i l'Estat, segons que correspongui, poden subscriure convenis, tractats i altres mecanismes de col·laboració per a la promoció i la difusió exterior del català". També, en relació a les Illes Balears, l'art. 35 EAIB preveu que la comunitat autònoma podrà participar en una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, formada per totes les comunitats que reconeguin l'oficialitat de la llengua catalana.

multipliquessin els contactes institucionals i els convenis de col·laboració en l'àmbit lingüístic.

Finalment, els diferents territoris de parla catalana han d'aprofitar també les sinèrgies internacionals favorables al pluralisme i les oportunitats que proporciona la unitat de la llengua dins del domini lingüístic, tot respectant i promovent les particularitats dels diversos parlars. En aquest context, la continuïtat del procés normalitzador hauria de permetre que la llengua pròpia pugui ésser emprada amb normalitat en tots els àmbits i siguin respectats escrupolosament els drets lingüístics dels ciutadans per les institucions, administracions, empreses i els parlants d'altres llengües.

REFERÈNCIES:

AGIRREAZKUENAGA, I. (2006). La Carta Europea de Lenguas Regionales o Minoritarias del Consejo de Europa como Derecho interno. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 105-144, Barcelona: Atelier).

ALCARAZ, M. (1999). *El régimen jurídico de las lenguas en la Comunidad Valenciana*. (El Ejido: Universidad de Alicante).

ALCARAZ, M., ISABEL, F., i OCHOA, J. (eds.) (2005). *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*. (Alzira: Bromera).

ARRÒNIZ, M. A. (2006). Diversitat i llengües menys difoses a la Unió Europea: estat de la qüestió. *Revista de Llengua i Dret*, 45, 123-146.

ASENSI, J. (1985). Comentario al artículo 7º del Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana. (A *Comentarios al estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana*, 73-87, Madrid: IEAL).

COLOM, B. (1987). *Els principis de la llei de normalització lingüística a les Illes Balears*. (Palma de Mallorca: Obra Cultural Balear).

COLOM, B. (2006). Estatuto jurídico del catalán en las Illes Balears. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 325-346, Barcelona: Atelier).

FABEIRO, P. (2007). El peso de las lenguas cooficiales en el acceso a la función pública. *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, 304, 213-233.

FATAS, G., BERMEJO, J. (1985). Comentario al art. 7. (A *Comentarios al Estatuto de Autonomía de la Comunidad autónoma de Aragón*, 68-74, Madrid: IEAL).

HERRERO DE MIÑÓN, M. et al. (1999). *Estudios jurídicos sobre la ley de política lingüística*. (Madrid-Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics-Marcial Pons).

LÓPEZ, J. I. (2006). Estatuto jurídico de las lenguas en Aragón. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 215-248, Barcelona: Atelier).

MILIAN, A. (1988). Ordenament Lingüístic (EAC 3). (A *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, 171-190, Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics).

MILIAN, A. (2001). El régimen lingüístico de la Unión Europea: el régimen de las instituciones y la incidencia del Derecho comunitario sobre el mosaico lingüístico europeo. (A *Público y privado en la normalización lingüística. Cuatro estudios de derechos lingüístico*, 161-202, Barcelona, Atelier)

MILIAN, A. (2005). L'ordenació lingüística: Estudi jurídic de vint-i-cinc anys de normalització del català a partir de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Virtuts i dèficits d'aquest precepte". (A *Vint-i-cinc anys d'Estatut d'autonomia de Catalunya: balanç i perspectives*, 321-359, Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics).

MIRAMBELL, A. (1987). La necessitat de modificació de la llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya. *Revista de llengua i Dret*, 9, 117-131.

MOLLÀ, T. (ed.) (2001). *Ideologia i conflicte lingüístic* (Alzira: Bromera).

NAVARRO, A. C. (2006). Estatuto jurídico del patrimonio lingüístico de la cuenca del Segura. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 473-498, Barcelona: Atelier).

OCHOA, J. (2006). El estatuto jurídico del valenciano. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 349-386, Barcelona: Atelier).

PALERMO, F., i WOELK, J. (2008). *Diritto Costituzionale comparato dei gruppi e delle minoranza* (Padova: Cedam)

PLA, A. (2005a). L'ordenació de la qüestió lingüística a Catalunya de 1892 a 1936: el procés de reconeixement de l'estatut d'oficialitat del català. *Revista de Llengua i Dret*, 43, 195-203.

PLA, A. (2005b). *El règim jurídic de les llengües a l'administració de justícia* (Barcelona : Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya).

PLA, A. (2006). La valoració del coneixement de la llengua autonòmica cooficial en la provisió de places judicials : Estat de la qüestió. *Revista Jurídica de Catalunya*, 2, 123-150.

PIZZORUSSO, A. (2000). La reciente ley italiana sobre protección general de las minorías lingüísticas. *Revista Vasca de Administración Pública*, 58, 249-258.

PONS, E. (2006a). Los derechos lingüísticos en el marco internacional y comunitario. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 65-102, Barcelona: Atelier).

PONS, E. (2006b). El estatuto jurídico de las lenguas en Cataluña. (A J. M. Pérez, *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España*, 281-321, Barcelona: Atelier).

PONS, E. (2007). *El català a Europa* (Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana).

PONS, E., i PLA A. M. (2007). La llengua en el procés de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (2004-2006). *Revista de Llengua i Dret*, 47, 183-225.

PONS, E., i VILA, F. X. (2005). *Informe sobre la situació de la llengua catalana (2003-2004)* (Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana).

POU, A. (2007). El català a l'Administració de justícia i el nou Estatut. *Revista de Llengua i Dret*, 48, 133-186.

PRADILLA, M. A. (2004). *Calidoscopi lingüístic*. (Barcelona, Octaedro-EUB).

PUEYO, M., i TURULL, A. (2003). *Diversitat i política lingüística en un món global*. (Barcelona: UOC-Pòrtic).

PUJOL M. (2001). La llengua catalana al Principat d'Andorra. Situació actual i evolució. *Llengua i Ús*, 22, 66-70.

RUIZ VIEYTEZ, E. J. (2005). Lenguas y Constitución. Una visión del derecho lingüístico comparado en Europa. *Revista Vasca de Administración Pública*, 72, 231-275.

SEGURA, L. J. (1984). Comentario sobre el régimen jurídico lingüístico del Estatuto de Autonomía de las Islas Baleares. *Revista Vasca de Administración Pública*, 8, 235-250.

SEGURA, L. J. (2004). Introducció al marc legal de la llengua catalana a les Illes Balears. *Treballs de Sociolingüística catalana*, 18, 117-127.

VERNET, J. (1992). *Normalització lingüística i accés a la funció pública*. (Barcelona: Fundació Callís).

VERNET, J. (1999). Principios y derechos constitucionales en un estado plurilingüe. (A *Derechos de las minorías en una sociedad multicultural*, 11-42, Madrid: Consejo General del Poder Judicial).

VERNET, J. (2000). Los principios de mérito y capacidad en la provisión de plazas de magistrados, jueces, fiscales y personal al servicio de la Administración de Justicia en las Comunidades Autónomas con doble oficialidad lingüística. (A *La administración de justicia en un estado plurilingüe*, 273-324, Madrid: Consejo General del Poder Judicial).

VERNET, J. (2002). La Politique et la législation linguistiques de l'État espagnol et la langue catalane. *Terminogramme*, 103-104, 129-149.

VERNET, J. (coord) (2003). *Dret lingüístic*. (Valls: Cossetània).

VERNET, J. (2005). Fet diferencial i règim jurídic de la llengua catalana. (A *Vint-i-cinc anys d'Estatut (1979-2004)*, 143-156, Barcelona: Parlament de Catalunya).

VERNET, J. (en premsa). Llengua i reforma estatutària. (A *L'Estatut de 2006*. Barcelona: IEC i Parlament de Catalunya).

VERNET, J., i PLA, A. M. (2004). La llengua catalana i un nou Estatut d'autonomia per a Catalunya. *Revista de Llengua i Dret*, 41, 141-174.

VERNET, J., i PUNSET, R. (2007). *Lenguas y Constitución*. (Madrid: Iustel).

VILADOT, M. A. (2001). El català a Múrcia. *Revista de Catalunya*, 164, 47-60.